

Nada pak ne postiđuje

Salvatore R. Fisichella, Rim

“Dajte obrazloženje nade koja je u vama.” Taj bi naslov htio parafrazirati klasični tekst 1 Pt 3,15, u kojem apostol piše kršćanima u raseljeništvu, govoreći im da se ne boje nikakvih patnji koje moraju podnositi, nego da se klanjaju Gospodinu Isusu, koji je prisutan u dubini srca svakog od njih te “uvijek spremni na odgovor svakomu koji od vas zatraži obrazloženje nade koja je u vama”. Kako bi se posvema razumio smisao ovog izraza, koji se predstavlja kao znakovit scenarij našeg današnjeg razmišljanja, potrebno je voditi računa o dinamici koja omogućuje razvijanje bogatsva koje je prisutno u temi nade. Najprije ćemo ocijeniti kontekst i značenje ovog petrovskeg izraza; u drugom dijelu trebat ćemo utvrditi njegovu aktualnost i izazovnost koju ima u našoj situaciji; naposljetku će se doći do izlaganja onoga što je dužnost svakome od nas u svjedočenju ove dimenzije, osobito u perspektivi jubilejske godine.

APOLOGETI NADE

Znamo da je poslanicu od koje polazimo sv. Petar uputio kršćanima Male Azije, koji su živjeli u malim skupinama, međusobno tako usko povezani da su oblikovali “zajednicu braće” (2,17; 5,9). Socijalna situacija tih kršćana zasigurno nije dobrostojeća; naprotiv, većinom su siromasi i robovi. Ono što je, pak, moguće ustvrditi jest da su te zajednice oblikovane od pretežno mladih osoba. Nigdje kao u ovoj poslanici nije moguće ustvrditi pastoralni značaj svetih tekstova. Petar, s velikom spontanošću i strašću, piše kršćanima koji su, premda tek nedavno došli k vjeri, u njoj čvrsto ukorijenjeni, makar su, upravo zbog njihova ispovijedanja “Imena Kristova” (4,14-16), stavljeni na kušnju i progonjeni.¹ Ozračje, dakle,

¹ Usp. C. M. Martini, *Iniziazione cristiana e teologia fondamentale. Riflessione sulle tappe della maturata cristiana nella Chiesa primitiva*, u: R.

nije bilo baš najbolje. Ono što se može razumjeti iz Petrova upotrijebljenog rječnika jest da ti kršćani žive u situaciji patnje: zlostavljanja, ruganja, prijavljivanja, proganjanja, nepravednih procesa... To su razlozi patnje koji su kršćane tu i tamo već doveli do suda te ih primorali da dadu objašnjenje svoje nove vjere.²

Kada se žive trenuci patnje, tada u igru ulazi nada. Nepokolebljivost i sigurnost vjere ne doživljavaju traume ako sve ide dobro; kada dođe trenutak patnje, tada je sigurnost stavljena na veliku kušnju, te nada, za koju se čovjek hvata, dolazi u krizu. To je lako uočiti i u različitim iskustvima koje donosi Sveto pismo. Izlazak je doživljen kao veliki čas oslobođenja; ipak, tek što su nadošle prve poteškoće te se glad i žeđ učiniše neumljivima, dolazi do kolebanja vjere, podiže se oltar zlatnom teletu, žaleći za prošlim vremenima ropstva. Kako shvatiti žalost odvedenih u Babilon, za koje nema smisla pjevati himne Gospodinu, ako li ne kao veliku krizu nade u obećanja koja je Jahve ispunio? Bilo je potrebno da ustanu proroci Jeremija i Ezekijel kako bi nanovo osnažili i učvrstili nadu u povratak u domovinu. Nije li i odgovor učenika na putu u Emaus: "A mi se nadasmo da je on onaj koji ima otkupiti Izraela, a ovo je već treći dan što se to dogodilo" (Lk 24,21), stanovita jadikovka razočaranja zbog neispunjene nade?

Kršćanska nada nije neka tlapnja. Ona uporedo hodi s vjerom i ljubavlju te nije njihova "mlađa sestra". Prema nekim navodima, štoviše, upravo je nada ona koja omogućuje vjeri i ljubavi da se usmjere i lako hode prema svome ispunjenju. Usprkos tome, nada je često bila zaboravljena, ne samo u teološkim knjigama nego posljedično i u katehezi i propovijedanju.³

Latourelle-G. O'Collins (ured.), *Problemi e prospettive di Teologia fondamentale*, Brescia, 1980., str. 91.

2 Usp. C. Spicq, *La prima lettera di Pietro*, Roma, 1971., str. 11-25.

3 Trebalo je čekati sve do 1964. kako bi se iznova susrelo s ovom temom, koju je u teologiju uveo J. Moltmann, *Teologia della speranza*, München, 1964. Radi se o tekstu koji prihvaća izazov koji je na filozofskom polju, premda s različitim tezama, uputio E. Bloch, *Das Prinzip Hoffnung*, Suhrkamp, 1959.

Petrova riječ, dakle, dolazi u jednom osobitom trenutku za kršćane. Nije slučajno da se njegov poziv odnosi na nadu. Apostol zna, jer je to iskusio osobno, što znači živjeti u ozračju sumnje i neprijateljstva. Osjeća se upletenim i odgovoranim prema kršćanima, kako bi im ponudio neka temeljna načela kršćanske egzistencije. Jedno od njih izravno dotiče našu temu. U svakoj situaciji kršćani su pozvani biti *apologeti nade*. Neće biti uzaludno, u ovom kontekstu, snažno istaknuti izvorno značenje tog pojma. Apologija znači, prije svega, “prezentaciju” vjere i nade. Ono što vjernici trebaju izvršiti, dakle, nije bijeg, a još manje skrivanje. Oni ne mogu ostati kao okamenjeni zbog optužaba i neprijateljstva protivnika koji često falsificiraju i krivo shvaćaju sadržaje njihova vjerovanja. Naprotiv, oni su pozvani da ispravno predstavljaju sadržaje vjere kako bi na taj način omogućili dosljedno širenje Evanđelja.⁴

Kako se treba dogoditi to predstavljanje? Često gorljivost u vjeri čini ljude fanaticima ili arogantnima. Petar osuđuje ove oblike koji onemogućuju da se prihvati stvarni sadržaj navještaja te predlaže jedan drugačiji put: “To neka bude učinjeno blago i s poštovanjem, dobre savjesti da oni koji ozloglašuju vaš dobar život u Kristu, upravo onim budu poštiđeni za što vas potvaraju” (3,16). Tri su pojma koji zaslužuju da se istaknu: “blago”, “poštovanje” i “dobre savjesti”. Blagost je ono što očituje kršćansko zvanje. Ona je doista sinonim krotkosti i poniznosti. Ma koliko moglo izgledati paradoksalno, Sveto pismo pokazuje Mojsija kao prototip krotkosti. To nam dopušta da kažemo kako je blagost daleko od bilo kojeg oblika slabosti. Ona je, naprotiv, u prvom redu prepoznatljiva kao podložnost Bogu. Tko je Bogu poslušan, taj je krotak prema braći te tko se hrani njegovom Riječi koja je “slađa od meda” (Ps 119; 103; 19,11; Ez 3,3), ne može ne dijeliti taj okus s onima koji ga slušaju. Tko je, napokon, uzeo na se Kristov jaram koji je “sladak” (Mt 11,30), mora biti kadar dosljedno ga nositi u svakoj prigodi, znajući iskazati “blagost prema svima” (Tit 3,2).

Poštivanje, prema svojem semantičkom porijeklu pokazuje da je potrebno biti sposoban proniknuti do kraja, u

⁴ Usp. E. Bosetti, *Apologia*, u: R. Latourelle-R. Fisichella (ured.), *Dizionario di teologia Fondamentale*, Assisi, 1990., str. 74-77.

intimnost. Nitko se ne smije zaustaviti na površini, potrebno je doseći srce sugovornika. Poštovanje je prvi plod ljubavi prema bližnjemu. Ono zna, doista, prepoznati Božju dobrotu prema svima, jer on “daje da sunce njegovo izlazi nad zlima i nad dobrima i da kiša pada pravednicima i nepravednicima” (Mt 5,45). *Ispravna, dobra savjest* je ona koja izvire iz krsne vode. To je savjest koja ne stiže najprije na sud, nego k prihvaćanju i razumijevanju, znajući da se nitko ne može pohvaliti da je pravedan pred Bogom. To je savjest koja zna priznati vlastiti grijeh te se stoga ne uzdiže za suca u odnosu na brata koji je sagriješio, znajući da su svi prihvaćeni u zagrljaj milosrdnog Oca.

“Dajte obrazloženje nade koja je u vama”, stoga treba biti umetnuto unutar ove osobite situacije koju smo opisali. “Dati obrazloženje” nije prepušteno slobodnoj inicijativi. Ono je, naprotiv, jedna zapovijed koja je dana svakom kršteniku kako bi preuzeo teret naviještanja evanđelja uvijek i posvuda. Napovijed, osim toga, podcrtava da treba dati “obrazloženje”. Grčki tekst kaže “logos” te snažno priziva potrebu opravdanja i razmišljanja. Kršćanska vjera i nada ne zaustavljaju se na samom iskustvu koje netko ima; one idu iznad toga. Kao svaka objavljena stvarnost, nada ima u samoj sebi snagu razu-mijevanja (*inteligencije*) te zahtijeva da bude izrečena s razumijevanjem (*con intelligenza*). Nada, ukratko, posjeduje jednu spoznajnu dimenziju koja nalaže da se ne zaustavi samo na emotivnom trenutku. Dati obrazloženje, dakle, nalaže svakome napor razmišljanja, jer se vjera ne priopćava s improvizacijom, nego snagom traženja i strasti prema razumijevanju.⁵

SVJEDOCI NADE

Ma koliko moglo izgledati paradoksalno, ova poslanica je mnogo bliže našoj današnjoj situaciji nego što se misli. Premda s razumljivim razlikama, koje treba spomenuti, ona se približava našem svakodnevnom životu poučavajući kako svjedočiti nadu na koju smo pozvani. Početak Petrove posla-

⁵ Usp. C. Spicq, *La Prima lettera di Pietro*, str. 177-178.

nice zatječe nas upletene u prvom licu: “Njega (Krista op. prev.) vi ljubite iako ga ne vidjeste; u njega, iako ga još ne gledate, vjerujete” (1,8). Evo životne situacije vjernika: biti zaljubljen u Krista a da ga se nije vidjelo. Ono što označava zaljubljenika jest da se nikada ne navikne na ljubav, nego da u njoj živi u čuđenju i trajnom divljenju. Vjera, pak, dolazi ususret ovom nedostatku gledanja kako bi konkretno mogla biti “temelj stvari koje se nadaju i dokaz onih koje se ne vide” (Heb 11,1 - *hrv. prijevod je malo drukčiji: 'vjera je već neko imanje onoga čemu se nadamo, uvjerenost u zbiljnosti kojih ne vidimo'*).

Jesmo li, ipak, tako sigurni da nikada nismo vidjeli Krista? Nužno je izoštriti pogled i omogućiti očima vjere da se protegnu preko naravnih osjetila kako bi u kontemplaciji dosegle ono božansko lice koje nije moguće ograničiti na lice Isusa iz Nazareta.⁶ Na pamet nam neizbježno padaju Kristove riječi upravo o ovoj temi: “Svaki put kad učinite nešto jednome od ovih najmanjih, meni učiniste” (Mt 25,31-46). Svi se možemo prepoznati u osobama iz prispodobe i nama spontano dolazi pitanje: Gospodine, kada te vidjesmo gladna i žedna, bolesna, gola i stranca, u zatvoru... te ti pomogismo? Takva je situacija vjernika po kojoj njegovo svjedočanstvo postaje tako spontano da se poistovjećuje sa životom te prepoznaje Kristovo lice u svakom licu koje susreće. S razlogom je primijetio srednjovjekovni umjetnik: svaki put kada vidiš oblikovano lice raspetoga, nemoj se pitati na koga bi moglo sličiti između osoba koje poznaješ; radije se upitaj da li svaki put kada susretneš neku osobu u njoj prepoznaš Kristovo lice!

Postoji, ipak, jedan uvjet koji ne dopušta da ovu apostolovu riječ vidimo do kraja ostvarenu u našim danima. Može ju se prepoznati na dvostrukoj razini: s jedne strane, ne osjeća se više nužnost da se “daje obrazloženje” vlastite vjere; s druge, čini se da nas o njoj nitko više i ne pita. Između ovih dvaju grebena Scile i Haribde kršćanin se danas mora kretati kako bi izazvao ravnodušnost (!) i svjedočio hitnost vjere u odnosu na našeg suvremenika. Tu je jedna činjenica koju treba ozbiljno razmotriti, nadasve u trenutku u kojem smo zauzeti kako bismo priopćili sadržaje vjere u različitim

⁶ O temi lica, usp. R. Fisichella, u: *Communio* br. 152, str. 5-15.

izražajima u kojima se ostvaruje pastoral. Svakome je poznata činjenica da se danas vjera živi, više ili manje nesvjesno, unutar onog privatnog prostora na koji je svatko jako ljubomoran. Vjera sve više postaje "privatna stvar" te se živi ili kao pojedinačna stvarnost ili - zbog različitih razloga - kao momenat izdvojen od ostatka života. Jednom riječju, svodi se na jedan prostor koji svatko sebi striže kako bi se susreo s Bogom u tišini vlastitih misli ili u intimnosti srca i osjećaja, u intimnosti vlastite sobe ili bijega u malo posječenu crkvu.

Primatu subjekta nije izbjegla ni vjera koja je po svojoj naravi zajedničarska. Također, ni različiti oblici kojima se danas nastoji odčitati potraga i nalaženje smisla svetoga ili religioznoga čini se da ne mogu izbjeći ovom osobitom određenju našega stoljeća. O religioznoj dimenziji ne mora se polagati račun nikome doli vlastitoj savjesti. Tako se na jasan način izražava posljednji plod subjektivizma, koji naše ponašanje sve više zatvara u osamljenost, koja ga malo-pomalo, poput stiska zmije, obavija i guši.

S druge strane, kao da se radi o drugoj strani iste medalje, više nas nitko ne pita za razloge našeg vjerovanja. Jesi li ti vjernik ili nisi stvar je koja se tiče samo tvoga života. U najboljem slučaju, zadobit će se divljenje drugoga zbog dosljednosti u vlastitom izboru, ali to ne mora ni na koji način dotaknuti slobodu drugoga. Kako se može primijetiti iz ovih kratkih primjedaba nalazimo se pred problemom koji još jednom predstavlja kršćansku egzistenciju i svjedočanstvo kao događaj koji se neumoljivo uključuje unutar kulturalnog procesa. Ne prihvatiti tu dimenziju, značilo bi zapriječiti komunikaciju, a to znači onemogućiti učinkovitost samog navještaja.

Vjera se ne odriče svoje zauzetosti u preobražaju kulture. Zasigurno, ona se sama kao kulturna činjenica uključuje u različite kulturne izražaje te je njima određena. Jezik koji koristimo tipičan je plod jednog življenja unutar kulture; ipak, vjera nikada ne ulazi u ovaj proces kao čisto pasivni subjekt. Kulturalna sposobnost današnjeg vjernika mora s istom jakošću i intezitetom prijeći put prvih kršćana, koji su održali dijalektični odnos s kulturama s kojima su se susretali. Dok su s jedne strane znali uključiti novost Evanđelja u kulturu, preuzimajući njezine prikladne oblike, s druge su preobraža-

vali samu kulturu te joj omogućavali da dosegne svoj konačni cilj: susret s istinom.

Zadaća je našeg pastoralnog djelovanja da postanemo promicateljima kulture te da izrazimo kritiku za svaki oblik kulture koji ne omogućuje da se ostvari jedna dostojna ljudska egzistencija. U jednom vremenu u kojem se je razum umorio u nastojanju oko svoje primarne zadaće, postajući sve slabiji, vjera ima poslanje da podsjeti razum, sa svom mogućom *parresiom*-opomenom, da ne može biti do te mjere mlitav da se uništi. Vjera mora izazvati razum kako bi se obnovila u nadi prihvaćajući u sebi izazove svoga vremena koji joj se nameću. Neće biti jedne jače vjere ako je bude pratio slabi razum; kao što neće biti ni odvažne nade ako je bude podržavao lijeni razum. Vjera treba jedan snažni razum, a nada treba jedan razum koji će joj omogućiti da gleda u budućnost bez straha da će završiti u iluziji.

TVORCI NADE

U drugoj godini pripreve na Jubilej,* Ivan Pavao II. je u *Tertio millenio adveniente* želio da se, zajedno s temom o Duhu Svetomu, razmišlja i o kreposti nade. "U ovoj eshato-loškoj perspektivi, vjernici će biti pozvani da ponovno otkriju teološku krepost nade, o kojoj su 'već čuli navještaj u riječi istine - Evanđelju' (Kol 1,5). Temeljni stav nade, s jedne strane, nagoni kršćanina da ne izgubi iz vida konačni cilj koji daje smisao i vrijednost njegovu životu i, s druge strane, nudi mu sigurno i duboko nadahnuće za svakodnevno zalaganje u preobrazbi stvarnosti da bi je učinio sličnom Božjem planu" (TMA, 46).

Pred jednim tako uglednim poticajem pojavljuje se spontano pitanje: što je kršćanska nada? Ako bismo htjeli ostati vjerni Petrovoj poslanici, od koje smo krenuli, morali bismo odmah odgovoriti da je nada uvjet našega vjerničkog života. Budući da je preko Kristove smrti i uskrsnuća preporođen na novi život, kršćanin sada živi u iščekivanju njegova ispunjenja. Ono što na prvi pogled uočavamo, jest

* Autor je predavanje održao prije dvije godine.

različit način kršćanskog življenja na ovome svijetu. Nada ima potom odlučujuću egzistencijalnu konotaciju; nju ne treba brkati ni sa kakvom utopijom niti s općenitim smislom budućnosti kojemu bi se trebalo prepustiti. Kršćanska nada je početak novog života, koji svoj oblik nalazi počevši od krštenja. Ona se prepoznaje kao novo usmjerenje koje je dano egzistenciji te je, dakle, izbor jednog smisla i jednog cilja kojemu treba težiti.

Ono što želimo reći, ipak se ne odnosi na različite nade koje se pojavljuju u našoj egzistenciji i koje često iskušavamo. Ovdje je nužno od ovih nada uzići k nadi koja ih rađa i koja im je temelj. Doista, postoji samo jedna nada, i ona je poziv da se živi Kraljevstvo Božje kao razlog vječne sreće.⁷ Ako se baš želi, radi se o onoj nadi koja nikada nije napustila čovjeka sve od dana u kojem je izišao iz Edenskog vrta i otišao griješeći, a ipak zadržavajući u sebi želju za stalnim povratkom u kuću iz koje je izišao zbog svoje neposlušnosti.

Nada nije plod kratkotrajnosti niti prolaznosti; ona radije izražava stabilnost i kontinuitet. Nije slučajno da hebrejski izraz za nadu priziva sliku napete strune (*konopca*) (*tiqwah*). Tko se nada, protegnut je prema ispunjenju, posve je predan cilju koji želi dosegnuti te ne dopušta da ga išta ili itko odvrati od te zadaće. To je napetost prema budućem kao trenutku konačnog ostvarenja, koje već pripada sadašnjem. Nužno je, u tom kontekstu, nanovo se vratiti velikom naučavanju koje nam dolazi po Svetome pismu: napetost koja je vlastita nadi nije tjeskobno iščekivanje ili tjeskobni naboj zbog nesigurnosti što će se dogoditi. Ona je radije sposobnost da se nadvise poteškoće sadašnjega te da se otkrije posjedovanje tog dara.

Nije slučajno što Pavao govori o “tri stvari koje ostaju: vjera, ufanje i ljubav” (1 Kor 13,13). Nada nam treba upravo sada, u ovoj egzistenciji jer smo već sada sudionici dobara koje ćemo u budućnosti posjedovati i kontemplirati. Ona nije nikakav bijeg niti ikakvo izvlačenje od preuzimanja odgovornosti u sadašnjem vremenu; nada je ona koja djeluje, nameće se da bude življena te da u svakodnevnom životu postane znak i sredstvo oslobođenja. U tom kontekstu vraćaju nam se u

⁷ U tom smislu treba čitati odgovarajuće brojeve *Katekizma Katoličke Crkve*, posvećene nadi; usp. npr. 1817-1821.

pamet riječi sv. Pavla u Rim 15,13: “Bog nade napunio vas svakom radošću i mirom u vjeri da izobilujete u nadi snagom Duha Svetoga.” Znakovit je taj pavlovski odlomak koji označuje ime Božje kao “Boga nade”. Bog koji se je u Kristu dao posvema upoznati, jest Bog koji donosi nadu. Nije li možda to ozbiljan pokazatelj kako bi i kršćanina trebalo definirati kao “čovjeka nade”? Ovdje se otkriva velika razlika između kršćanskoga i antičkog poimanja nade. Naime, za nas nada znači sigurnost ispunjenja, ukoliko je Bog koji obećaje vjeran Bog. Nada je sinonim za oslobođenje i spasenje budući da je utemeljena na događaju Kristova uskrsnuća.⁸

“Bog nade” ima dvostruku značenjsku vrijednost: s jedne strane, izraz bi mogao označavati da je Bog u kojega vjerujemo, onaj koji podiže nadu te joj je, štoviše, tvorac; s druge, izriče se da je Bog objekt naše nade. U potonjem slučaju, objavljena je narav vjerničkog nadanja: ono usmjeruje oči izravno na Boga. Naslov “Bog nade”, pak, otvara razum još jednom mogućem tumačenju: je li Bog nade ujedno i Bog koji se nada? U određenom smislu, dobro je da se može verificirati ta dimenzija. Ona kaže da i sam Bog očekuje dovršenje svojega stvorenja te se “nada” da spasenje darovano i ostvareno u Kristu, po žrtvenoj smrti Sina, ima što je moguće općenitiji doseg. Ako se “Bog nada”, tada i čovjek ima pravo na nadu. Ako se “Bog nada”, nikome zbog nikakva razloga ne može biti oduzeta snaga i mogućnosti koje su vlastite nadi. Tko djeluje u ozračju hodočašća, zna što za vjernika znači postati hodočasnik te potražiti posljednju i istinsku nadu tamo gdje nikakva ljudska sigurnost ne može dati odgovora.

Ako uperimo oči na našeg suvremenika, možemo ga prepoznati kao čovjeka žedna nade; on je prosjak nade. Nije retorika ustvrditi da suvremeni čovjek živi u jednoj paradoksalnoj situaciji, koja je zbog mnogo čega kontradiktorna u odnosu na nadu. S jedne strane, upavši u zamku djelotvornosti, on se utječe samo neposrednome, a da nema projekte za budućnost; s druge, tek što je u stanju uzdići vlastite oči kako bi pogledao iznad djelotvornosti, otkriva da mu je neizmjereno potrebna nada. Ne samo zbog činjenice da se stiglo na konac stoljeća i, još više, na konac tisućljeća, nego i sa svim

⁸ Usp. J. Galot, *Il mistero della speranza*, Assisi, 1971, str. 39-43.

podsvjesnim strahovima koje svatko nosi unutar sebe. Konac svijeta, uvijek nekako prisutan u povijesti čovječanstva, ne nalazi prostora kod čovjeka kojeg je pobijedila tehnika koja želi svime ovladati. Ono što izbija van, naprotiv, jest strah koji se javlja kada mislimo o kraju nas samih ili onih koje ljubimo; to je granično iskustvo, nadasve kada se otkrije da se ono događa u trenutku u kojem više nikome nije dopušteno da polaže pravo na raspolaganje vlastitom egzistencijom. To je znak nemogućnosti da se odredi vlastiti život prema vlastitu kalendaru.

Taj čovjek, koji je htio stvoriti precizan cilj po mjeri Prometejevoj, otkriva da sve više slični na Sizifa. Svaki napor koji učini čini mu se velikim i gotovo nadljudskim, no naposljetku se uvijek iznova nađe u podnožju brda... U doba u kojem vlada nesumnjivi smisao narcisoidnosti, individualne i kolektivne, prema kojem svatko, promatrajući se u ogledalu od vode, za sebe kaže kako je dobar i lijep, a da ne primjećuje kako voda nije više ona čista morska voda, nego zagađena bara, onda postaje nemoguće razumjeti na što smo zaista pozvani. Sigurno, lijepo je naslađivati se u vlastitoj ljepoti i vlastitoj snazi, no ako se ne gleda u budućnost te se ne čine projekti, sve postaje iluzija.⁹

Nećemo biti od onih koji će reći svojem suvremeniku da ostavi samoga sebe i stečevine koje je proizveo kako bi pošao ususret jednoj boljoj budućnosti a da mu je već anticipiramo. Mi radije kažemo da sve ono što je plod njegove inteligencije i njegova rada mora biti usmjereno; mora imati cilj kojem će težiti. Kazna beskorisnosti je zapravo samouništenje. Neka nitko ne zaboravi da se bez nade neizbježno upada u očaj ili u strah i tjeskobu. Život pun nade zahtijeva, stoga, da se u temelj položi veliko strpljenje. Taj pojam ne treba pogrešno shvatiti: on u svojoj semantičkoj vrijednosti *hypomene* označava izdržljivost onoga tko se zna oduprijeti, a da ne popusti u kušnji.¹⁰

⁹ Usp. G. Lipotevski, *L'ère du vide*, Paris, 1997., str. 120-140.

¹⁰ U tom pogledu zanimljiva je distinkcija perspektive upravo o ovoj temi u raspravi između G. Macela i E. Blocha; usp. G. Marcel, *Dialogo sulla speranza*, Roma, 1984., str. 65-107.

U tom smislu, moramo biti kadri prihvatiti izazov koji je danas jači nego ikada prije. Sadržaji vjere moraju se zaodjenuti u odjeću nade. To je uvjet kako bismo mogli biti shvaćeni i kako bismo razum onoga tko nas sluša izazvali na razmišljanje. Ovdje se, ipak, ne radi o strategiji koju bismo mogli usporediti s davanjem jgorkog lijeka s kockicom šećera. Nalazimo se, u biti, pred zahtjevom da prihvatimo samu stvarnost Evanđelja, koje traži da bude naviješteno uvijek, posvuda i svima. Općenitost sadržaja vjere, koja je takva jer je dana po objavi, treba biti uključena u onaj omot jezika koji će uvijek biti kao "krletka" koja onemogućuje da se sve kaže, ali isto tako omogućuje da se zahvati ono prema čemu postoji najveća osjetljivost.

U tom razmišljanju pomaže mi posthumno objavljeni roman I. Silonea, čovjeka koji je sve do konca nastojao izraziti svoju potragu za Bogom, a da nije stigao do ispovijesti vjere Crkve. U svojem posljednjem autobiografskom romanu, *Severina*, pripovijeda o časnoj sestri koja, u krizi vjere, napušta samostan. Njezin život je neprestano traženje Boga; ovaj, pak, katkad pomalo postaje tek ideja i ništa više. Severina sudjeluje u mnogim aktivnostima, postaje volonterka i jednog dana, obavljajući svoju zadaću na nekim prosvjedima, greškom biva smrtno pogođena. Donose je u bolnicu. K njezinu uzglavlju odmah dotrči jedna časna sestra, nekoć njezina susestra, sva brižna, kako bi je navela da ispovjedi vjeru. Severinu, koja umire, ona uporno pita: "Severina, Severina, vjeruješ li?" A Severina joj, pogledavši je, uzvratiti: "Ne, ali se nadam." Evo drame našeg doba te, istodobno, ponude jednog posredništva kako bi se moglo nastaviti priopćavati i navješćati evanđelje.

Još jedno, posljednje obilježje zaslužuje da ga se razmotri: *zajedničarski značaj nade*. U Crkvi ne postoji ništa privatno. Primiti krštenje, znači uključiti se u vjeru Crkve, a to znači postati crkvenim subjektom.¹¹ Kršćanska nada nije privatni čin, nego je djelo čitave zajednice vjernika, koja se na taj način postavlja kao znak za čitavo čovječanstvo. Još jedan Pavlov tekst omogućuje utemeljenje te perspektive: "Zaklinjem vas

¹¹ Usp. R. Fisichella, *Ecclesialita dell'atto di fede*, u: *Isti, Noi crediamo. Per una teologia dell'atto di fede*, Rim, 1993., str. 70-88.

dakle ja, sužanj u Gospodinu: sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću živite dostojno poziva kojim ste pozvani! Podnosite jedni druge u ljubavi, trudite se sačuvati jedinstvo Duha svezom mira! Jedno tijelo i jedan Duh - kao što ste i pozvani na jednu nadu svog poziva! Jedan Gospodin! Jedna vjera! Jedan krst! Jedan Bog i Otac sviju, nad svima i po svima i u svima!” (Ef 4,1-6).

Temeljna tema ovoga teksta, kako se neposredno uočava, jest poziv na jedinstvo. Mir koji kršćani trebaju sačuvati čvrstim, označava, u pavlovskom govoru, spasenje koje se postiže preko pomirenja s Bogom. Ono što podržava i promiče taj “mir”, nabraja sam apostol: na prvo mjesto on stavlja jedinstvo Crkve, koje je Krist glava i koju podržava Duh Sveti. To jedinstvo je temelj jedine nade koju su kršćani pozvani živjeti i svjedočiti kao svoje osobito zvanje. Jedinstvo i jedincatost nade pripadaju jedinstvu Crkve, imaju isti temelj, te ne mogu biti fragmentirane. Nada, stoga, za vjernike može biti samo crkvena; bilo jer je prije svega Crkva koja se nada i u njoj svaki vjernik, bilo jer je znak jedinstva između samih vjernika. Potvrda ovoga nalazi se u jednom značajnom tekstu *Lumen Gentium*, u kojem Koncil opisuje Crkvu: “Krist, jedini Posrednik, ustanovio je na ovoj zemlji i neprestano uzdržava svoju svetu Crkvu, zajednicu vjere, nade i ljubavi” (LG 8).

Zaključak

“Nada pak ne postiđuje. Ta ljubav je Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetome koji nam je dan” (Rim 5,5). Ne nalazim dosljednijeg izraza za ovo razmišljanje od teksta apostola Pavla Rimljanima. U jednoj rečenici apostol je kadar izraziti najvrjednije pojmove naše vjere: ljubav, Oca, Duha, kršćansko zvanje... sve je obuhvaćeno u nadi koja karakterizira vjeru.

Neće biti uzaludno u istom zaključku donijeti odlomak jednog suvremenog autora, Giuseppea Marotta, novinara i pisca, koji je izrekao svoje poimanje nade izrekao u nekoliko lijepih stranica pod naslovom *Interview s nadom*.

“Odmah sam prepoznao Nadu. To je bila ona, šutljiva i zamišljena, sjedila je na uzglavlju mladića samoubojice. Nije imao ni dvadeset godina: ispružio se na krevetu i poput

nekoga tko se sam fotografira brojio je do deset... Činilo se da nada bdije nad njim; bez sumnje, bila je to Nada: jedno mjesečevom bjelinom obojeno lice, ravna i mirna kosa poput vode u kamenici, na usnama zaleđeni i žarki Giocondin osmijeh, ruke u krilu, ako ne bijahu zmije, sakrivene naborima odjeće. Ne zna se, beskorisno je znati što u rukama ima Nada. Možda sakriva sve ugode ovoga svijeta, u svojim stisnutim šakama, ili će stara varka završiti jednoga dana te ćemo je vidjeti kako u zraku maše s dva crvena batrljka te nam se definitivno podsmjehuje. Rekoh joj, pokazujući joj na bijednog mladića: 'Evo jednoga koji ti više ne pripada. Možda ste mu mogli pomoći, ali ste stigli kasno?' Nada odgovori: 'Naprotiv. Nikada ga nisam ostavila. Bila sam s njim kada je počinio nepo-pravljivi čin; štoviše, vidite, još sam uvijek ovdje'... Polazeći odavde počinje dijalog između autora i Nade. Dijalog koji se svodi na uzajamno nerazumijevanje, sve dok iznova, obraćajući se nadi, ne bude rečeno: 'A vi... koji god imbecil, koji god ubožnik vas zazove, vi mu se odazovete. Nemojte poricati: vidjeli su vas s jednim prosjakom, s jednim grbavcem, s jednim crncem'. 'Bijaše crn?' 'Želite mi reći da to niste znali?' Nada mi ne odgovori... 'moje oči, jeste li ih vidjeli?... Potražih Nadin pogled, ali ga ne bijaše: daleke i prazne, njezine plavkaste oči nisu primale ni slike ni boje; shvatih da je Nada slijepa. Nastavi se smijati te me pozdravi govoreći: 'Vaši umjetnici svih vremena počinili su tešku pogrešku. Nije trebalo sreću predstaviti s povezom na očima. Sreća uvijek nalazi, sigurnim pogotkom, pojedince najnedostojnije njezinih darova. Nikada ne griješi, rijetko će se kompromitirati, poput mene, s prosjacima i crncima. Ispravite to, molim vas, proširite vijest da je Nada slijepa: Nada ne zna čije su ruke koje je dočekuju; svatko je može prevariti i svatko to čini.'"¹²

Stigli smo na prag trećeg tisućljeća kršćanske povijesti te se s pravom može zazvati nada kao oblik vlastite spoznaje i svjedočanstva vjere. S njom ćemo biti kadri prijeći prag novoga tisućljeća kao još jednu etapu u hodu prema samom objektu kojem se nadamo: potpuno i slavno promatranje lica našega Gospodina. Poziv koji se prima, na koncu, jest onaj da

¹² G. Marotta, *Intervista con la speranza*, u: *Pietre e Nuvole*, Milano, 1964.

ostanemo u mladosti, koja je posebna značajka onoga tko se nada. Tko se nada, doista je mladić koji vidi pred sobom budućnost.¹³ Starac, naprotiv, pod teretom vlastita iskustva, teži gledanju u prošlost kako bi tamo pronašao oblike sigurnosti koja mu je potrebna. Nada kojoj se mora dati obrazloženje jest izazov da ostanemo mladi kao što je mlada riječ po kojoj smo preporođeni: u svoje 33 godine života Krist je utisnuo u svijet Očevu istinu, nadu za one koji u njega vjeruju: “čuvajmo nepokolebljivu vjeru nade jer je vjeran Onaj koji daje obećanje” (Heb 10,23).

¹³ To stanje dobro je opisao sv. Toma Akvinski u: *Summa Theologiae, I, II, 40,6*: “iuvenes multum vivunt in spe”.